

LEGAL FOUNDATIONS OF INTERNATIONAL ECONOMIC SANCTIONS: THE LIMITS OF THE POWERS OF THE UN AND REGIONAL ORGANIZATIONS

Aytmuratov Berdibek Yelmuratovich

Master's Student, Faculty of International Law
University of World Economy and Diplomacy

Adilkhojaeva S. M.

Scientific Supervisor: Doctor of Law, Professor
<https://doi.org/10.5281/zenodo.16963409>

ARTICLE INFO

Received: 20th August 2025

Accepted: 26th August 2025

Online: 27th August 2025

KEYWORDS

Economic sanctions, hierarchical approach, pluralistic international legal system, Kadi case, jus cogens, peremptory norms, human rights, regional organization.

ABSTRACT

This article provides a doctrinal and legal analysis of the powers of the United Nations (UN) and regional organizations in the imposition of international economic sanctions. It emphasizes that the landscape of economic sanctions has evolved from the presumed supremacy model of the UN Security Council to a multilayered and contested legal order. The article concludes that the legitimacy and effectiveness of contemporary sanction regimes depend on reconciling the requirements of collective security with the constitutional norms of regional legal orders, as well as mitigating the unintended humanitarian consequences of de-risking practices by the private sector.

ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ МЕЖДУНАРОДНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ САНКЦИЙ: ПРЕДЕЛЫ ПОЛНОМОЧИЙ ООН И РЕГИОНАЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ

Айтмуратов Бердибек Елмуратович

Магистрант, факультет международного права, Университет мировой экономики и дипломатии

Адилходжаева С.М.

Научный руководитель, доктор юридических наук, профессор.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.16963409>

ARTICLE INFO

Received: 20th August 2025

Accepted: 26th August 2025

Online: 27th August 2025

KEYWORDS

Экономические санкции, иерархический подход, плюралистическая международная правовая система, дело Кадди, jus cogens, императивные нормы, права человека, региональная организация.

ABSTRACT

В данной статье проводится доктринально-правовой анализ полномочий Организации Объединённых Наций (ООН) и региональных организаций по введению международных экономических санкций. Подчёркивается, что ландшафт экономических санкций трансформировался от модели предполагаемого примата Совета Безопасности ООН к многоуровневому и спорному правопорядку. В статье сделан вывод о том, что легитимность и эффективность современных санкционных режимов зависят от согласования требований коллективной безопасности с конституционными нормами региональных правопорядков, а также от смягчения непреднамеренных гуманитарных последствий практики «de-risking» со стороны частного сектора.

XALQARO IQTISODIY SANKSIYALARNING HUQUQIY ASOSLARI: BMT VA MINTAQAVIY TASHKILOTLAR VAKOLATLARINING CHEGARALARI

Aytmuratov Berdibek Yelmuratovich

Magistrant, Xalqaro huquq fakulteti,
Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti

Adilxodjayeva S.M.

Ilmiy rahbar: yuridik fanlari doktori, professor

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16963409>

ARTICLE INFO

Received: 20th August 2025

Accepted: 26th August 2025

Online: 27th August 2025

KEYWORDS

Iqtisodiy sanksiyalar, ierarxik yondashuv, plyuralistik xalqaro huquqiy tizim, Kadi ishi, jus cogens, majburiy normalar, inson huquqlari, mintaqaviy tashkilot.

ABSTRACT

Ushbu maqolada Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) va mintaqaviy tashkilotlarning xalqaro iqtisodiy sanksiyalarni joriy etish bo'yicha vakolatlari doktrinal-huquqiy tahlil qilinadi. Unda iqtisodiy sanksiyalar landshafti BMT Xavfsizlik Kengashining taxminiy ustunligi modelidan ko'p qatlamli va bahsli huquqiy tartibotga aylangani ta'kidlanadi. Maqolada zamonaviy sanksiya rejimlarining legitimligi va samaradorligi jamoaviy xavfsizlik talablarini mintaqaviy huquqiy tartibotlarning konstitutsiyaviy normalari bilan muvofiqlashtirishga va xususiy sektorning risklarni kamaytirish (de-risking) harakatlarining kutilmagan gumanitar oqibatlarini yumshatishga bog'liq degan xulosaga kelinadi.

Kirish:

Xalqaro iqtisodiy sanksiyalar zamonaviy xalqaro munosabatlarda diplomatiya va harbiy aralashuv o'rtasida joylashgan "iqtisodiy davlatchilik" (economic statecraft) ning asosiy vositasi va xalqaro huquq doirasidagi majburlov chorasi sifatida namoyon bo'ladi.¹ Sovuq urush tugaganidan beri ularning qo'llanilishi keskin oshdi va ular xalqaro tinchlik va xavfsizlikka tahdidlarga qarshi kurashish uchun standart vositaga aylandi. Ushbu majburlov choralariining markazida BMT Xavfsizlik Kengashi turadi, unga BMT Nizomining VII bobi xalqaro tinchlik va xavfsizlikni saqlash yoki tiklash uchun majburiy qarorlar qabul qilish bo'yicha keng vakolatlar beradi. Biroq, ushbu vakolatlarining kengayishi asosiy huquqiy ziddiyatni yuzaga keltirdi: bir tomondan, BMT Xavfsizlik Kengashiga berilgan ulkan vakolatlar, ikkinchi tomondan, xalqaro inson huquqlari huquqi, tegishli huquqiy tartib-taomillar (due process) standartlari va kuchli mintaqaviy tashkilotlarning konstitutsiyaviy tamoyillari tomonidan o'rnatilayotgan huquqiy cheklovlar o'rtasidagi ziddiyatdir. Ushbu maqolaning asosiy tezisi shundan iboratki, sanksiyalar bo'yicha BMTning yuqoridan pastga yo'naltirilgan an'anaviy ierarxik yondashuvi endilikda o'z kuchini yo'qotgan. Uning o'rniga murakkab, ko'p qatlamli huquqiy tartibot yuzaga keldi, bunda Xavfsizlik Kengashi vakolatlari tobora ko'proq mintaqaviy darajadagi rasmiy sud nazorati va global xususiy subyektlar tomonidan amaliyotga tatbiq etishning real voqealari orqali vositachilik qilinmoqda va cheklanmoqda.

¹ Andalon, C. (2019, May 17). *Smart Sanctions or Silly Statecraft? The Efficacy of Targeted Sanctions* (Capstone paper, Master of Arts in International Relations). University of San Diego.
<https://www.sandiego.edu/cas/documents/political-science/cesar-andalon-capstone.pdf>

Adabiyotlar tahlili va metodologiya:

Sanksiyalar bo'yicha huquqiy adabiyotlar so'nggi o'ttiz yil ichida sezilarli darajada o'zgardi. Dastlabki munozaralar 1990-yillarda Iroq kabi mamlakatlarda dahshatli gumanitar oqibatlariga olib kelgani uchun keng qamrovli sanksiyalarni tanqid qilishga qaratilgan edi. Bu holat BMT rasmiylarini bunday choralarni "qo'pol qurol" (blunt instrument) deb atashga undadi.²

Ushbu maqolada doktrinal-huquqiy tahlil metodologiyasidan foydalaniladi. Bu metodologiya xalqaro huquqning birlamchi manbalarini tizimli ravishda sharhlashni o'z ichiga oladi. Tahlil qilinadigan birlamchi manbalar qatoriga BMT Nizomi (xususan, VII bob, 39, 41 va 103-moddalar), BMT Xavfsizlik Kengashining asosiy rezolyutsiyalari (masalan, 1267, 2231, 2664), Yevropa Ittifoqi to'g'risidagi Shartnoma (TEU) va Yevropa Ittifoqining faoliyati to'g'risidagi Shartnoma (TFEU) hamda asosiy inson huquqlari shartnomalari (Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt, Inson huquqlari bo'yicha Yevropa konvensiyasi) kiradi. Tahlilning markaziy elementi Yevropa Ittifoqi Adliya sudining **yurisprudensiyasi**, xususan, *Kadi I* va *Kadi II* qarorlarining chuqur tahlili bo'ladi. Bundan tashqari, tahlil xalqaro tashkilotlar va tahlil markazlarining ushbu huquqiy vositalarning qonuniyligi va samaradorligini tanqidiy baholovchi ilmiy maqolalari va ekspert hisobotlari bilan mustahkamlanadi.

Muhokama:

BMT Xavfsizlik Kengashining huquqiy vakolatlari. BMT sanksiyalari uchun huquqiy asos BMT Nizomining VII bobida mustahkamlangan. 39-modda Xavfsizlik Kengashiga "tinchlikka har qanday tahdid, tinchlikning buzilishi yoki tajovuzkorlik harakati" mavjudligini aniqlash vakolatini beradi. 41-modda esa Kengashga qurolli kuch ishlatishni o'z ichiga olmaydigan choralarni, masalan, iqtisodiy sanksiyalarni qo'llash huquqini beradi. 25-modda va 103-modda ushbu qarorlarning majburiy xususiyatini va ularning boshqa xalqaro majburiyatlardan ustunligini belgilaydi.

BMT sanksiyalar tizimidagi tegishli huquqiy tartib-taomillar mexanizmlarining, masalan, Ombudsman idorasining rivojlanishi proaktiv, qadriyatlarga asoslangan tashabbus emas, balki mudofaa xarakteridagi, reaktiv chora bo'ldi. Bu, asosan, sanksiya rejimining legitimligi va universal qo'llanilishiga kuchli mintaqaviy huquqiy tizimlarda, ayniqsa, YIning *Kadi* ishi bo'yicha huquqiy e'tirozlar tufayli yuzaga kelgan ekzistensial tahdidga javoban amalga oshirildi. Xavfsizlik Kengashining dastlabki maqsadli sanksiya rejimlari huquqiy himoya vositalarini taqdim etmasdan, "qora quti" sifatida ishlagan. Yevropa Ittifoqi Adliya sudi *Kadi* ishida BMT ro'yxatini amalga oshiruvchi YI reglamenti Ittifoqning asosiy huquqlar standartlarini, jumladan, tegishli huquqiy tartib-taomillarni buzsa, uni qo'llay olmasligini aniq ko'rsatdi.³ Bu qaror BMT uchun jiddiy amaliy bo'shliq va legitimlik inqirozini yaratdi. Agar YI

² Drezner, D. W. (2011). *Sanctions Sometimes Smart: Targeted Sanctions in Theory and Practice*. *International Studies Review*, 13(1), 96–108.

https://d11.cuni.cz/pluginfile.php/863438/mod_resource/content/0/Daniel%20W.%20Drezner%20Sanctions%20Sometimes%20Smart%20Targeted%20Sanctions%20in%20Theory%20and%20Practice.pdf

³ Zgonec-Rozej, M. (2008, October 28). *Kadi & Al Barakaat v. Council of the EU & EC Commission: European Court of Justice Quashes a Council of the EU Regulation Implementing UN Security Council Resolutions*. *ASIL Insights*, 12(22). American Society of International Law. <https://www.asil.org/insights/volume/12/issue/22/kadi-al-barakaat-v-council-eu-ec-commission-european-court-justice>

kabi yirik iqtisodiy blok uning qarorlarini qonuniy ravishda bajarmasligi mumkin bo'lsa, VII bob ostidagi universal, majburiy sanksiyalar tizimining o'zi xavf ostida qolardi. Shu sababli, Ombudsman idorasining tashkil etilishi Xavfsizlik Kengashi uchun pragmatik zarurat edi. Bu mintaqaviy sudlarni qanoatlantirish va ularning doimiy hamkorligini ta'minlash uchun yetarli darajada protsessual adolatni ta'minlashga qaratilgan yon berish bo'lib, shu orqali sanksiya vositasining umumiy hayotiyiligini saqlab qolishga xizmat qildi.

Mintaqaviy konstitutsionalizm chegaralovchi omil sifatida: *Kadi* ishining saboqlari. Yevropa Ittifoqi barcha majburiy BMT sanksiyalarini amalga oshiradi, lekin ayni paytda Umumiy Tashqi Siyosat va Xavfsizlik Siyosati (CFSP) doirasida o'zining avtonom sanksiyalarini ham joriy qiladi. Huquqiy asos sifatida YI Shartnomasining 29-moddasi siyosiy qaror uchun, Yevropa Ittifoqining faoliyati to'g'risidagi Shartnomaning 215-moddasi esa iqtisodiy va moliyaviy choralar uchun xizmat qiladi.⁴ Ushbu ikki tomonlama tizim potentsial huquqiy ziddiyatlar uchun zamin yaratadi.

Kadi ishi bo'yicha qaror xalqaro va mintaqaviy huquq o'rtasidagi munosabatlarda chuqur o'zgarishdan dalolat beradi. Bu qaror xalqaro majburiyatlarning, hatto BMT Nizomining 103-moddasi ostidagi majburiyatlarning ham ustunligi mutlaq emasligini ko'rsatadi. YI kabi kuchli konstitutsiyaviy asoslarga ega bo'lgan huquqiy tizimlar uchun bu ustunlik xalqaro chora-tadbirlarning asosiy huquqlarni himoya qilishning minimal standartlariga javob berishi sharti bilan amalga oshiriladi. Bu esa Xavfsizlik Kengashi mandatlarining tanqidsiz bajarilishiga qarshi samarali "inson huquqlari xavfsizlik devori"ni yaratadi. Xalqaro huquqning ustunligi haqidagi an'anaviy qarash, ya'ni quyi instansiya sudi *Kadi* ishida qo'llagan yondashuv, xalqaro huquqning, ayniqsa *jus cogens* (xalqaro huquqning majburiy normalari) ning ustunligini tan olgan edi. Biroq, Yevropa Ittifoqi Adliya sudi bu yondashuvni rad etib, BMT rezolyutsiyasining o'zini emas, balki uni YIning "avtonom huquqiy tartiboti" doirasida amalga oshiruvchi YI reglamentiga e'tibor qaratdi. Sudning asosiy argumenti shundan iborat ediki, YIning o'zining asosiy, konstitutsiyaviy tamoyillari, jumladan, asosiy huquqlar buzilishi mumkin emas. Bu holat 103-moddaning mutlaq buyrug'ini mintaqaviy asosiy huquqlar bilan muvofiqlikni tekshirishga bog'liq bo'lgan shartli majburiyatga aylantiradi.

Iqtisodiy sanksiyalarni qo'llashda huquqiy cheklovlardan tashqari, amaliy cheklovlar ham mavjud bo'lib, ular orasida "haddan tashqari muvofiqlik" (over-compliance) va "risklarni kamaytirish" (de-risking) hodisalari mavjud. Bunga asosiy sabab – xususiy sektor, ayniqsa banklar va moliya institutlari bilmagan holda qoidalarni buzib qo'yishdan qo'rqadi. Chunki, ayniqsa AQShning ikkilamchi sanksiyalari tufayli, ular katta jarimalarga tortilishi mumkin.

Zamonaviy sanksiya rejimlarining aksariyatida gumanitar istisnolar mavjud bo'lishiga qaramay, haddan tashqari muvofiqlik ko'pincha ularni samarasiz qilib qo'yadi. Banklar va kompaniyalar muvofiqlik xarajatlari va huquqiy risklar juda yuqori bo'lgani sababli, sanksiyalangan mamlakat bilan bog'liq har qanday tranzaksiyalarni, hatto oziq-ovqat va dori-darmon kabi qonuniy ruxsat etilgan gumanitar tovarlar uchun ham, qayta ishlashdan bosh tortishi mumkin. Bu gumanitar tashkilotlarning ishiga to'sqinlik qiluvchi "sovituvchi ta'sir" (chilling effect) yaratadi.

⁴ **European Union.** *Restrictive measures (sanctions).* In *EUR-Lex glossary*. Publications Office of the European Union., retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/restrictive-measures-sanctions.html>

Xalqaro hamjamiyat bu muammoni hal qilish uchun eng muhim urinish sifatida BMT Xavfsizlik Kengashining 2664 (2022) rezolyutsiyasini qabul qildi. Ushbu rezolyutsiya barcha BMT sanksiya rejimlari bo'yicha aktivlarni muzlatishdan doimiy, standartlashtirilgan gumanitar "istisno" (carve-out) ni belgilaydi. Uning maqsadi gumanitar subyektlar va ular tayanadigan moliya institutlari uchun huquqiy aniqlikni ta'minlashdir.

Zamonaviy sanksiya rejimlari, ayniqsa moliyaviy sanksiyalar, amalda ijroning asosiy elementlarini xususiy sektorga topshirgan. Bu esa global moliya institutlarining risklarni hisoblashiga asoslangan "de-fakto" sanksiya rejimini yaratdi, bu rejim ko'pincha davlatlar tomonidan ishlab chiqilgan qonuniy "de-yure" rejimdan kengroq, qo'polroq va gumanitar maqsadlarga ko'proq zarar yetkazadi. Davlatlar gumanitar yordam uchun maxsus huquqiy istisnolar bilan maqsadli sanksiyalarni ishlab chiqadi. Biroq, ijro asosan global bank tizimiga tayanadi. Muvofiqlikni ta'minlash uchun sanksiya qo'llovchi davlatlar (ayniqsa, AQSh) qoidabuzarliklar uchun katta jarimalar soladi va xorijiy firmalarga ikkilamchi sanksiyalar bilan tahdid qiladi. Global bank uchun yuqori riskli mamlakatga qonuniy gumanitar tranzaksiyani qayta ishlashdan olinadigan potentsial foyda, muvofiqlikdagi xato uchun ko'p milliard dollarlik jarima xavfi bilan solishtirganda juda kichikdir. Bu risk-mukofot nomutanosibligi "risklarni kamaytirish"ni rag'batlantiradi, ya'ni muayyan tranzaksiyalarning qonuniyligidan qat'i nazar, butun bir mijozlar yoki mamlakatlar toifalari bilan munosabatlarni to'xtatish biznes qarorini keltirib chiqaradi. Natijada, qonun matni emas, balki xususiy sektorning ichki muvofiqlik siyosati samarali to'siqqa aylanadi. Bu "haddan tashqari muvofiqlik" yordam va zaruriy tijoratni to'sib qo'yuvchi "sovituvchi ta'sir"ni yaratadi, bu esa gumanitar istisnolarning belgilangan maqsadiga to'g'ridan-to'g'ri zid keladi.

Natijalar:

Muhokamadan olingan natijalar quyidagilarni aniq ko'rsatadi:

1. BMT Nizomining VII bobi asosidagi BMT sanksiyalarining huquqiy vakolatlari matnda keng bo'lishiga qaramay, amalda va normativ jihatdan tegishli huquqiy tartib-taomillar va asosiy huquqlar talablari bilan cheklangan. Buni BMTning tashqi huquqiy bosimlar tufayli majburan amalga oshirgan o'z institutsional islohotlari ham tasdiqlaydi.
2. Kuchli konstitutsiyaviy an'analarga va mustaqil sud hokimiyatiga ega bo'lgan mintaqaviy huquqiy tartibotlar, xususan, Yevropa Ittifoqi, Xavfsizlik Kengashi vakolatlarini cheklovchi muhim omil sifatida o'zini namoyon etdi. Asosiy huquqlar masalasida mintaqaviy konstitutsiyaviy ustunlik tamoyili majburiy xalqaro huquqning amalga oshirilishini shartli qilib qo'yadi va shu bilan ierarxik emas, balki plyuralistik xalqaro huquqiy tizimni yaratadi.
3. Maqsadli sanksiyalarning huquqiy dizayni va ularning real hayotdagi ta'siri o'rtasida jiddiy tafovut mavjud. Xususiy sektorning oqilona risklardan qochishi ("haddan tashqari muvofiqlik" va "risklarni kamaytirish") de-fakto sanksiya rejimini vujudga keltiradi, bu esa ko'pincha kutilganidan kengroq va beg'araz bo'lib, gumanitar maqsadlarga jiddiy putur yetkazadi va davlatning iqtisodiy majburlovni nozik sozlash qobiliyatining amaliy chegarasini ko'rsatadi.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, xalqaro sanksiyalar rejimi monolit, yuqoridan pastga yo'naltirilgan buyruq tizimi emas, balki hokimiyat, huquq va amaliyot o'rtasidagi doimiy muzokaralar bilan tavsiflanadigan dinamik va bahsli huquqiy maydondir. BMT va mintaqaviy tashkilotlar

vakolatlarining chegaralari ham normativ (inson huquqlari va tegishli huquqiy tartib-taomillarning o'sib borayotgan ta'siri), ham tuzilmaviy (YI kabi avtonom mintaqaviy huquqiy tartibotlar tomonidan qo'yilayotgan cheklovlar) xususiyatga ega.

Shu bilan birga, amaliy cheklovlar ham muhim ahamiyatga ega: "haddan tashqari muvofiqlik" hodisasi "aqlli" sanksiyalar konsepsiyasining o'ziga fundamental muammo tug'diradi. Sanksiyalarning xalqaro siyosat vositasi sifatidagi uzoq muddatli legitimligi va samaradorligi global darajada tegishli huquqiy tartib-taomillarni kuchaytirishga (masalan, Ombudsman vakolatlarini kengaytirish) va gumanitar faoliyat hamda qonuniy tijoratga nisbatan "sovituvchi ta'sir"ga qarshi kurashish uchun yanada mustahkam, huquqiy jihatdan majburiy mexanizmlarni ishlab chiqishga bog'liq bo'ladi.

References:

1. Andalon, C. (2019, May 17). *Smart Sanctions or Silly Statecraft? The Efficacy of Targeted Sanctions* (Capstone paper, Master of Arts in International Relations). University of San Diego.
2. <https://www.sandiego.edu/cas/documents/political-science/cesar-andalon-capstone.pdf>
3. Drezner, D. W. (2011). *Sanctions Sometimes Smart: Targeted Sanctions in Theory and Practice*. *International Studies Review*, 13(1), 96–108. https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/863438/mod_resource/content/0/Daniel%20W.%20Drezner%20Sanctions%20Sometimes%20Smart%20Targeted%20Sanctions%20in%20Theory%20and%20Practice.pdf
4. Zgonec-Rozej, M. (2008, October 28). *Kadi & Al Barakaat v. Council of the EU & EC Commission: European Court of Justice Quashes a Council of the EU Regulation Implementing UN Security Council Resolutions*. ASIL Insights, 12(22). American Society of International Law.,
5. <https://www.asil.org/insights/volume/12/issue/22/kadi-al-barakaat-v-council-eu-ec-commission-european-court-justice>
6. European Union. *Restrictive measures (sanctions)*. In *EUR-Lex glossary*. Publications Office of the European Union., <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/restrictive-measures-sanctions.html>